

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Του βιβλίου «Καινή Διαθήκη και Παιδεία» του καθηγητή Χρήστου Οικονόμου. Θεσσαλονίκη (21-3-2011)

● Του Ηλία Β. Οικονόμου

Ομότιμος Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής
του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

A. Η έκδοση ενός βιβλίου είναι ένα εκδοτικό γεγονός, αλλά ταυτοχρόνως και ουσιαστικώς ένα επιστημονικό γεγονός. Και είναι επιστημονικό γεγονός το συγκροτημένο σε ένα σώμα άθροισμα των μικρών και εγκατεσπαρμένων σε τμητικούς τόμους, πρακτικά συνεδρίων κ.λπ. συλλογικά έργα, επιστημονικών συμβολών πολλών ετών. Για τη συλλογική μορφή εκδόσεως χρησιμοποιούσαν παλαιότερα τον όρο «Σύμμικτα» και μάλιστα «Ακαδημεικά». Όμως, όπως και αν ονομάσουμε το βιβλίο, αυτό αποτελεί επιστημονική προσφορά και συμβολή στην έρευνα, για δύο λόγους. Ο πρώτος, επειδή η επιστημονική πρόοδος πραγματοποιείται με τα μικρά της επικεντρωμένης σε ένα θέμα ή και πτυχή θέματος διερευνήσεως. Δεύτερον, επειδή η συγκεντρωμένη έκδοση εξοικονομεί χρόνο από τον επόμενο ερευνητή ή χρήστη. Ο χρόνος που θα διεισθύνεται στην συγκέντρωση της βιβλιογραφίας μόνον, δύναται να χρησιμοποιηθεί για το κύριο μέλημα, την ανάλυση και σύνθεση του θέματος, που ερευνάται.

B. Ο δημιουργός ή δράστης του έργου, για τον οποίο μιλάμε, που πρέπει να μου συγχωρήσει την καινοτομία να τάξω μέρος της αναφοράς στο έργο του πριν από αυτόν, είναι παλαιός μου «γνωστός». Το γνωστός εντός εισαγωγικών, που σημαίνει φοιτητής, συνάδελφος και φίλος. Υπήρξε φοιτητής μου σε χρόνια δύσκολα εθνικά και πολιτικά. Ως φοιτητής με προσήγγισε, ελκυσμένος ίσως από την συνωνυμία, με αξιοπρέπεια και ουδέποτε εζήτησε να τύχει κάποιας διευκολύνσεως, που δεν είναι σπάνιο στη φοιτητική πρακτική.

Κάναμε πολλές συζητήσεις για τις εύλογες πατριωτικές αγωνίες του για την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Κύπρο. Και θυμάμαι.. αλλά δεν ξέρω, αν είναι επιτρεπτό να το πω. Αλλά θα χρησιμοποιήσω το θάρρος ή το θράσος, που δίνει η σχέση, και θα το πω. Μου εξομολογήθηκε κάποτε, με απόλυτη βεβαιότητα, ότι οι Τούρκοι θα έκαναν εισβολή στην Κύπρο και αυτός θα έχανε, αγωνιζόμενος τη ζωή του. Για να τον καθησυχάσω του είπα ότι ήμουν πεπεισμένος ότι δε θα έχανε τη ζωή του. Και βάλουμε και στοίχημα. Το εξής, αν αλήθευε η δική μου πρόβλεψη, μετά τον υποτιθέμενο χρόνο, θα μου έκαμε ένα βαρύτιμο δώρο. Δεν μου το έκανε μέχρι τα τελευταία χρόνια. Τα τελευταία μου έκαμε, το προσκαλώντας με, όχι άπαξ. Δώρο είναι και η εδώ παρουσία μου μετά της συζήτησης. Και η συνακόλουθη χαρά της αδελφικής συνάξεως μετά σεβασμιωτάτων ιεραρχών και αγαπητών συναδέλφων.

Ως καθηγητής, πρόεδρος και κοσμήτορας ανέπτυξε όχι μόνο συγγραφική δράση, αλλά και σπουδαία οργανωτική δραστηριότητα και κινητικότητα. Το έργο του είναι, όπως εμφανίζεται στον τόμο, πολυμερές και πολύτροπο. Το χωρίζει σε δύο μέρη τυπικώς μάλλον. Ουσιαστικώς, όπως διαπίστωσα, είναι πενταμερές. Μέρος είναι αφιερωμένο σε τμητικές συμμετοχές για πρόσωπα, που αφιέρωσαν τη ζωή στην θεραπεία της ιεράς επιστήμης, και είναι παρόντες, όπως ο εκλεκτός συνάδελφος κ. Ι. Καραβιδόπουλος, ή απόντες, όπως οι αείμνηστοι Ν.Ματσούκας, Βασ. Στογιάννος κ.ά. Άλλο μέρος είναι αφιερωμένο σε αμιγώς βιβλικά θέματα, άλλο στην Κύπρο, έτερο μέρος στην επιστήμη της

Θεολογίας και μάλιστα της προσφοράς, λειτουργίας και συνεργασίας των δύο θεολογικών μας Σχολών. Στο θέμα αυτό εργάστηκε με πρωτοβουλία και ζήλο. Ένα τελευταίο μέρος αναφέρεται στη διεπιστημονική διαλεκτική.

Για μένα όλες οι μελέτες είναι άξιες μελέτης. Διακρίνω όμως λόγω επικαίρου αναγκαιότητας τις υπ. Αριθμόν 17-22. Αυτές δηλαδή που αναφέρονται στις θεολογικές Σχολές και σπουδές και στο μάθημα των θρησκευτικών. Θέματα στα οποία στρατεύθηκε με ζήλο.

Αν προσέθετα μερικές δικές μου σκέψεις από την πολυετή θητεία μου στο έργο της θεολογικής Σχολής Αθηνών, θα τις υπέτασσα κάτω από τους όρους, (α) Νέα αρχιτεκτονική των Σπουδών, (β) νέα θεματολογία των θεολογικών ερευνών και (γ) αναβάθμιση της συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημιακής θεολογίας και εκκλησιαστικής διακονίας. Και οι τρεις όροι υπαγορεύονται από την καιρικότητα. Και «ο νόων νοεΐτω» και «ο έχων ώτα ακούειν ακουέτω».

Έχω καταθέσει τις κατευθύνσεις αυτές, ανταποκρινόμενος ως Κοσμήτορας της θεολογικής Σχολής Αθηνών, (α) στην πρόσκληση-πρόκληση της Αγίας και Ιεράς Συνόδου με θέμα «αι θεολο-

γικάί Σχολαί εις την διακονίαν της Εκκλησίας» (1991) και με τις έρευνές μου για (β) τη θεολογία του περιβάλλοντος, (γ) για την θεολογία της απελευθερώσεως του 1821 κ.λπ.

Θεωρώ ότι επιβάλλεται η οργάνωση ενός Διεπιστημονικού Συνεδρίου με θέμα «*Διαγνωστική της εποχής της Μετανεωτερικότητας*», ώστε να επιχειρηθεί απάντηση στα ερωτήματα **τί είναι και τί προοιωνίζεται** η εποχή αυτή και **αν έχει σχέση** και με **ποιά** προγενέστερη εποχή.

Επί των διαπιστώσεων της «καιρικότητας» θα δομηθεί ο προγραμματισμός των ανωτέρω τριών πτυχών δράσεως και αναδράσεως των Θεολογικών Σχολών, ώστε η Εκκλησιαστική Ιεραρχία να οργανώσει την ενεργό παρουσία της στον μεταβαλλόμενο κόσμο, έχουσα συνεχώς υπόψη της την βιβλική προγραμματική αρχή της Θεολογίας «*Και αυτός αλλοιοί καιρούς και χρόνους, μεθιστών βασιλείς και καθιστών, διδούς σοφοίς σοφίαν και σύνεσιν τοις εν επιστήμη ούσιν.*» (Δαιήλ 2,21) ή, κατά τη μετάφραση του Θεοδοτίωνος «*Και αυτός [ο θεός] αλλοιοί καιρούς και χρόνους, καθιστά βασιλείς και μεθιστά, διδούς σοφίαν τοις σοφοίς και φρόνησιν τοις ειδοίςιν σύνεσιν.*».

Σας ευχαριστώ

Ο ΚΟΣΜΗΤΟΡΑΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

(Μικρή συμβολή στην παρουσίαση του βιβλίου του καθηγητή Χρήστου Κ. Οικονόμου:
Καινή Διαθήκη και Παιδεία, Βιβλικές Μελέτες 2, Θεσσαλονίκη - Πουρναράς 2011)

● π. Γεωργίου Μεταλληνού

πρ. Κοσμήτορας της Θεολογικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α.

1. Η πρόσκληση για τη συμπαρουσίαση ενός νέου επιστημονικού έργου συνιστά μεγάλη τιμή, διότι όχι μόνο σου αναγνωρίζεται η δυνατότητα να το πράξεις, αλλά και θεωρείται ενδιαφέρουσα η κατάθεση των απόψεών σου για το παρουσιαζόμενο, και συνάμα κρινόμενο, βιβλίο. Όταν όμως ο συγγραφέας είναι εκλεκτός Φίλος και Συνάδελφος σου, αλλά και συναγωνιστής- «παραστάτης»- σε

έναν αγώνα «υπέρ ιερών και οσίων», βλέπεις την πρόσκληση και ως χρέος σου για συνέχιση του αγώνα αυτού μέχρις εσχάτων.

Αυτά τα συναισθήματα με διακατέχουν την στιγμή αυτή, αγαπητοί Συνάδελφοι, και θα μου συγχωρήσετε την συναισθηματική φόρτιση, που διεγείρει η ανάμνηση κυριολεκτικά ηρωικών στιγμών, που έζησα ως Κοσμήτωρ της Θεολογι-

κής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, συναγωνιζόμενος με τους Κοσμήτορες της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ, κυρίους Χρήστο Οικονόμου και Ιωάννη Κογκούλη.

2. Η συναγωγή και συνέκδοση των μικροτέρων εργασιών (opera minora) ενός συγγραφέα είναι συνέπεια μιας εσωτερικής ανάγκης του ερευνητή για την καλύτερη γνωστοποίηση του έργου του, που προδίδει μάλιστα και σεβασμό στο αναγνωστικό κοινό του, το οποίο δυσκολεύεται να ανακαλύψει τις μελέτες αυτές, που βρίσκονται διασκορπισμένες σε τόμους συνεδρίων ή αφιερωματικούς, δυσεύρετους τις περισσότερες φορές. Συγχαίρω, λοιπόν, και εγώ για την καλαίσθητη αυτή έκδοση και τον φιλόπονο συγγραφέα, αλλά και τις εκδόσεις «ΠΟΥΡΝΑΡΑ», που την πραγματοποίησαν.

Όπως δηλώνει ο συγγραφέας, από τις 23 μελέτες του τόμου οι 13 είναι βιβλικές-καινοδιαθηκικές και εκφράζουν «μια μακροχρόνια σπουδή και έρευνα στον πλούτο των Ευαγγελίων, των Πράξεων των Αποστόλων και των Επιστολών του Αποστόλου Παύλου», οι δε υπόλοιπες 10 συνιστούν «επέκταση των επιστημονικών ενδιαφερόντων του συντάκτη στην έρευνα της σχέσης Θεολογίας και Παιδείας», ως «φυσική προέκταση της βιβλικής Θεολογίας» (σ. 7). Το επίκεντρο, συνεπώς, των ερευνητικών πονημάτων του συγγραφέα μένει πάντα ο χώρος της Επιστήμης της Καινής Διαθήκης, που αποτελεί και το πανεπιστημιακό γνωστικό αντικείμενό του.

3. Στις καινοδιαθηκικές εργασίες του συγγραφέα οι ειδικοί έχουν τον πρώτο και κύριο λόγο. Επτά όμως μελέτες του (αρ. 17-23) σχετίζονται άμεσα με τις Θεολογικές Σχολές μας και ειδικότερα με προβλήματα μεγάλης σημασίας, που ο συγγραφέας αντιμετώπισε κατά την διάρκεια της θητείας του ως Κοσμήτορα. Για τα προβλήματα αυτά διεξήγαγε, ως εκπρόσωπος της Σχολής του, ένα σθεναρό αγώνα, στο μεγαλύτερο μέρος του οποίου συνέπεσε και η δική μου κοσμητορική διακονία στην αδελφή Θεολογική Σχολή της Αθήνας, όπως φιλοφρόνως και ο ίδιος ο κ. Οικονόμου δεν παραλείπει να αναφέρει (σ. 571-583). Με άριστη γνώση των διεθνών εξελίξεων στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης και των μεγάλων ευρωπαϊκών αποφάσεων γι' αυτήν, θίγονται ενδοελλαδικές εξελίξεις στην παρελθούσα δεκαετία, που σηματοδοτούν αποφα-

ιστικές πραγματώσεις, ενδοπανεπιστημιακές και κοινωνικο-εθνικές, καθοριστικές για το μέλλον των Θεολογικών Σχολών μας και την περαιτέρω θέση τους στον χώρο της Ανώτατης, κρατικής-δημόσιας δηλαδή- Εκπαίδευσης. Θα μου επιτραπεί, λοιπόν, με κάθε δυνατή συντομία να καταθέσω και εγώ από την πλευρά μου την εμπειρία μου στον κοινόν αυτόν αγώνα, πρώτα των Σχολών μας και μετά των Κοσμητόρων τους, αλλά και να συνηγορήσω στην τολμηρή για την εποχή μας και την περιρρέουσα ακαδημαϊκή και πολιτειακή ατμόσφαιρα διακήρυξη του έχοντος, ως Ελληνοκυπρίου, την αγωνιστικότητα στο αίμα του, Συναδέλφου για τον ομολογιακό χαρακτήρα του μαθήματός μας στην Εκπαίδευση και την ανάγκη διαφύλαξής του, για να μην αλλοιωθεί η ταυτότητά του.

4. Εις τον κοινό μας αγώνα για την συνέχεια της παρουσίας των Θεολογικών μας Σχολών στο χώρο της Ανώτατης Παιδείας μας, που ενσάρκωνε την εκπεφρασμένη βούληση των Σχολών μας, αντιμετωπίσαμε τους φιλόδοξους σχεδιασμούς του πολυπράγμονα μακαριστού Αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου και την σύμπραξη της τότε Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων για την ανωτατοποίηση των τεσσάρων «Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Σχολών»¹ και την εξίσωσή τους με τις υπάρχουσες Πανεπιστημιακές Θεολογικές Σχολές. Είναι δε γνωστό, ότι τόσο ο κ. Οικονόμου, όσο και ο ομιλών, δώσαμε σκληρούς αγώνες για την ενεργοποίηση της νομικής κατοχύρωσης του χαρακτήρα των «Ανωτάτων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών» ως παραγωγικών Σχολών της Εκκλησίας, για την κάλυψη αποκλειστικά και μόνο των εσωτερικών αναγκών της. Και αυτό για την πρόληψη δυσμενών εξελίξεων εναντίον των Πανεπιστημιακών Θεολογικών Σχολών και της θέσης τους στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Η αντίθεσή μας δεν στρεφόταν –και δεν στρέφεται– κατά των συναδέλφων, που κατέλαβαν καθηγητικές θέσεις πανεπιστημιακού επιπέδου στις νέες Σχολές, αφού πολλοί εξ αυτών άξιζαν αυτή την αναβάθμιση, έστω και με αντισηματικές διαδικασίες, απειλητικές για το μέλλον των υπάρχουσών Θεολογικών Σχολών. Τα Πρακτικά του Δ' Συνεδρίου των Σχολών μας² περιέχουν σημαντικό υλικό για την ιστορία αυτού του προβλήματος, πολύ πειστικό για την γνησιότητα και ειλικρίνεια του αγώνα μας.

Η ίδρυση των «Ανωτάτων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών» ικανοποίησε την συνεχώς εκφραζόμενη βούληση του ικανότατου, κατά τα άλλα, Αρχιεπισκόπου, όπως «υποτάξη εαυτώ τα πάντα» (Α' Κορ. 15, 28), ή την κρυφή και επαινετή οπωσδήποτε θέλησή του να προλάβει δυσμενείς για τη θέση των Σχολών μας, αλλά και για το μάθημα των Θρησκευτικών εξελίξεις, προδιαγραφόμενες ήδη από το 1962. (Ας θυμηθούμε τον τότε ιστορικό αγώνα των Θεολογικών μας Σχολών και το κλείσιμό τους από τον Φεβρουάριο μέχρι το Σεπτέμβριο του 1962)³. Από το έτος όμως εκείνο, οι διαθέσεις της Ελληνικής Πολιτείας, ανεξαρτήτως ιδεολογίας, απέναντι στο Μάθημά μας παραμένουν αμετάβλητες και πάντοτε δραστικές εναντίον του. Συνίστανται δε στην κίνηση από την αποδυνάμωση και αλλοίωση του μαθήματος στην εξώσή του από την εθνική εκπαίδευση. Σήμερα περνάμε μια νέα φάση αυτού του εγχειρήματος, ίσως την τελευταία⁴.

Η Διοικούσα Εκκλησία, παρά την επαινετή αντίθεση ορισμένων Ιεραρχών μας, προσέφερε μια μοναδική δυνατότητα στην μόνιμα αντορθόδοξα και αντιθεολογικά σκεπτομένη και δοθείσης ευκαιρίας ενεργούσα Πολιτεία μας να προχωρήσει την κατάλληλη στιγμή στην ιδιωτικοποίηση του μαθήματός μας, των «Θρησκευτικών», όπως άστοχα έχει επικρατήσει να χαρακτηρίζεται, και συνεπώς και της ριζικής αναθεώρησης της θέσης των Σχολών μας στα Πανεπιστήμιά μας. Στην διάρκεια του κοινού αγώνα μας διαπιστώσαμε, ότι στόχος ευρείας μερίδας του πολιτικού μας κόσμου, ενισχυόμενου από την φωταδιστική Διανόσή μας, είναι η συρρίκνωση των Θεολογικών Σχολών, με την κατάργηση του ενός Τμήματός τους, και την μετατροπή τους σε Θρησκευολογικά Τμήματα, για την εύκολη απορρόφησή τους από τις τοπικές Φιλοσοφικές Σχολές, ως τελευταίο βήμα πριν από την κατάργησή τους. Είναι δε τραγικό, ότι ζούμε οι Έλληνες Ορθόδοξοι μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ότι έζησαν οι ομόδοξοι αδελφοί μας στο Σοβιετικό καθεστώς. Και ενώ στις γειτονικές μας Ορθόδοξες Χώρες δημιουργούνται συνεχώς νέες Θεολογικές Σχολές (14 ή 15 έχει τη στιγμή αυτή η Ρουμανία), ενταταγμένες στον φυσικό τους χώρο, τα κρατικά Πανεπιστήμια, οι δικές μας Θεολογικές Σχολές οδηγούνται, με σταθερό ρυθμό, στην ιδιω-

τικοποίησή τους. Αυτό συνειδητοποιήσαμε κατά την πορεία του αγώνα μας οι δύο Κοσμήτορες.

5. Συναφές με το προηγούμενο θέμα είναι και η διατήρηση του ομολογιακού χαρακτήρα του μαθήματός μας στην Εκπαίδευση, υπέρ του οποίου συντάσσεται στο βιβλίο του ο κ. Οικονόμου (σ. 586, 599) και βρίσκει σύμφωνη και την ταπεινότητά μου. Κατά τον συγγραφέα «το ομολογιακό στοιχείο των Θεολογικών Σχολών δεν αναιρεί τον επιστημονικό τους χαρακτήρα», αφού «δεν υπάρχει ορθά, κατ' αυτόν-απροϋπόθετη έρευνα». Και συμπληρώνει: «Αυτό κάνουν και οι Θεολογικές Σχολές ανά τον κόσμο. Έχουν μια προϋπόθεση: έχουν την παράδοση, την εμπειρία και τη ζωή της Εκκλησίας, που προσεγγίζεται με διαλεκτικό τρόπο. Η πρωτοτυπία εντοπίζεται στην παράδοση της Εκκλησίας, που κατέχει ο Θεολόγος ερευνητής» (σ. 17: βλ. Πρβλ. σ. 599 ε.).

Είναι δε γεγονός, ότι και κατά την ισχύουσα μέχρι σήμερα αναδιατύπωση του «σκοπού» του Μαθήματος των Θρησκευτικών (ΦΕΚ 303/13.3.2003) η Πολιτεία αποδέχεται και συνιστά τον «ομολογιακό» χαρακτήρα του, ακόμη δε και ο Συνήγορος του Πολίτη, το 2005 παραδέχθηκε, ότι κατά το Σύσταμά μας «δεν υπάρχει λόγος να είναι θρησκευολογικό, αλλά μπορεί κάλλιστα να είναι ομολογιακό, αρκεί να αφήνει περιθώρια για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών»⁵. Και αυτό δεν σημαίνει στο ελάχιστο μετατροπή του μαθήματός μας σε ενοριακή Κατήχηση, αλλά προσφορά των πορισμάτων της Θεολογικής Επιστήμης, που ερευνά και διδάσκεται στα Πανεπιστήμιά μας, όπως συμβαίνει και με κάθε άλλη επιστήμη, που εκπροσωπείται στις δύο πρώτες βαθμίδες της Εκπαίδευσης.

Σ' αυτό το πνεύμα, παραδοσιακό στην ευρύτητά του, κινείται και ο συνάδελφος κ. Οικονόμου και γι' αυτό δηλώνουμε αβίαστα την ταύτισή μας μαζί του. Το βιβλίο του προδίδει συνεχώς το επιστημονικά και κοινωνικο-εκκλησιαστικά αγωνιστικό φρόνημά του. Ως Κοσμήτωρ, αγαπητοί Συνάδελφοι, κράτησε τη Σχολή σας στο ύψος που της αξίζει, αφήνοντας μια παράδοση, που συνέχισε επάξια ο διάδοχός του κ. Ι. Κογκούλης και στην οποία, όπως διαπιστώνεται, βαδίζει σταθερά, υποσχόμενος πολλά και καλά, ο σημερινός Κοσμήτωρ κ. Μιχαήλ Τρίτος. ■

¹ Νόμος 3432/3.2.2006 για την «Δομή και λειτουργία της Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης», άρθρο 1 για την Διάρθρωση της Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης.

² Βλ. Θέση και αποστολή των Θεολογικών Σχολών Αθηνών και Θεσσαλονίκης, Πρακτικά Δε Συνεδρίου Θεολογικών Σχολών Αθηνών και Θεσσαλονίκης, Αθήνα 24-25 Απριλίου

2007, Αθήνα 2008, σ. 117 ε.ε.

³ Βλ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, Θεολογικός Αγώνας, 1962-Ιστορία, Παρουσία, Αθήνα 1989.

⁴ Βλ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, Στο στόχαστρο το «Μάθημα των

Θρησκευτικών, στο: Μαρτυρίες για θέματα πνευματικά και κοινωνικά, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 111 ε.ε.

⁵ Οπ. π., σ. 126.